

«Dünýäni söýgi halas eder!»

Category: Kitapcy, Romanlar

написано kitapcy | 22 января, 2025

"Dünýäni söýgi halas eder!" «ДÜНÝАНИ СӨÝГИ HALAS EDER!»

«*Tomaşaly däli dünýäniň soňy,
Gugaryp boş galar, halydyr-haly*».

Seýitnazar Seýdi / «Doludyr-doly»

«*Häzir adamzada oýlanmak gerek,
Ýaşamalymy ýa-da oda köymeli?!*»

Öwezdurdy Nepesow / «Faeton» planetasy»

Dünýäniň we adamzadyň ömrüniň paýawlap barýandygy baradaky howsalaly pikirler eýýäm ýarym asyrdan gowrak wagt bări dünýä jemgyyetçiligini gulgula salyp gelýär. Soňky ýyllarda bu hasam güýjeýär. Şonuň üçin dünýäniň ahyrky günleri baradaky dürli-dürli howsalaly sýužetler kinofilmledir çeber eserlere-de ýeterlik täsirini ýetirýär. Baryp 1951-nji ýylда «Dünýäniň soñlanan günü» («День, когда остановилась Земля» / «The Day the Earth Stood Still») atly atly kinofilm mi ekranlaşdyrylypdy (kinofilm 2008-nji ýylда gaýtadan surata düşürildi). Häzire çenli adamzadyň soňy hakyndaky kyýamat sýužetli döredilen kinofilmleriň sany altmyşdan geçdi. Yöne belli ýazyjy Juma Hudaýgulynyň «Zamana ahyr bolarmyka?» makalasynda hem aýdyşy ýaly, «barybir ertir ýok bolup gitjek bolsak, şol filmleri görkezmekligiň nämä gerekdigine...»[1] düşünemzok. Çünkü, şular ýaly kinosýužetleriň bu howsalaly kinofilmlere biparhlyk bilen tomaşa edýänleriň kalbyny hapa işlerden azajygam bolsa daşlaşdyryp, adamkärçilige ymtylma duýgusyny döredýändir öýdemzok. Megerem, munuň gelejekde bolaýjak ýa-da asla bolup bilmejek katastrofalary ýörite iş edinen kinorežissýorlardyr, prodýuserleriň, senaristleriň kisesine, umuman kinoindustriýa pudagyna millionlarça dollar girdeji getirmekden başga zada peýdasy ýok bolsa gerek. Çeber edebiýat hem mundan ýetdik paýyny alýar. Esasan ylmy-fantastiki žanrda döredilýän şeýle

çepeper eserlerden amerikan ýazyjysy Sýuzen Kollinziň «Açlyk oýunlary» («Голодные игры» / «The Hunger Games») romanlar tapgyryny, rus ýazyjysy Dmitriý Gluhowskiniň «Metro 2035», «Metro 2034», «Metro 2035», amerikan ýazyjysy Kurt Wonnegutyn «Galapagos», ýapon ýazyjysy Hideýuki Kikutiniň «Amneziýa atly şemal» («Ветер по имени» / «A wind Named Amnesia»), amerikan ýazyjysy Kormak Makkartiniň «Ýol» («Дорога» / «The Road») romanlaryny görkezmek bolar. Hatda şeýle žanrdaky hekaýa ýazmaga şu setirleriň awtory hem synanşyk edipdi.[2]

Şeýle eserler giň okyjylar köpçüliginiň arasynda-da uly seslenme döredýär. Mysal üçin, D.Gluhowskiniň «Metro 2034» romany neşir edilenden soňky ilkinji alty aýynda kitap bazarynda satylan ekzemplýary eýýäm 300 müňden geçipdi. Munuň özi nämäni aňladýar? Megerem, adamzat özünüň soňunyň golaýlaýandygyny hemme taraplaýyn kabul eden bolarly. Belkäm, şonuň üçindir ol haý-haýly kinofilmlerdir şüweleňi ýetik ylmyfantastiki çeper eserler bilen öz-özünü güýmemäge çalyşýar. Çünki, Lew Tolstoýyň hem aýdyşy ýaly, «Dünýäniň we adamzadyň soňunyň erbetlige tarap barýandygyny bilmeyän ýok, emma hiç kim özüne erbetdir öýdenok». Ynha, bar mesele hem şunda!

Makalanyň başyny dünýäniň soňy hem-de kyýamat sýužetli eserlerden başlanam bolsak, gürrüñimiziň esasy özeni bu agzalan zatlar däl-de, haçanam bolsa gelmeli gulgulaly günlerden öñki, ýagny häzirki günlerde durmuşa geçirip başlan käbir howsalaly tejribeleri hakynda bolar.

Belli ýazyjy Sapargeldi Annasähet Iner oglynyň «Kyýamatdan bir söz diýdim baýakda...» makalasynda aýdylyşy ýaly, «Kosmos giňişliginden güzürdäp gelýän haýsydyr bir gara belanyň Ýer togalagyny pytradyp kyýamat goparjagyna garaşmagyň asla geregi hem ýok! Şol gara bela biziň öz içimizden döredi! Olam şeragatdan, kesapatdan, zelalatdan ýaňa gara daşa öwrülen ynsan ýüregi ahyry!»[3] Ýokarda ýazmaga synanşydym diýen «Pelle» hekaýamda hem şo biziň içimizden dörän «gara belanyň» doňnaradaşlaşmagy netijesinde adamyň adamdan bigäneleşiş prosesini kyýamat gününden bir epizody bermek arkaly suratlandyrmaga çalşypdym.

Hawa, adamzat demografik köpelişiň görlüp-esdilmedik derejä

çykyp, ýedi milliarddan hem geçip gideninemi, nämemi, biri-birine mähremleşmegeniñ deregine, biri-birinden barha uzaklaşyp, doýgunlaşyp barýar. Indi sosiologlar dünýä ilatynyň çakdan aşa köpelmegi tebigy resurslaryň ýetmezçiligine getirmeginden ätiýaç edip başladylar. Biziň pikirimizce, hazırlıkçe mundan ätiýaçlanmagyň geregi ýok. Eger ýer togalagynyň az sanly adamlaryň we toparlaryň doýmaz-dolmaz holtumynda jemlenen tebigy baýlyklary adamzadyň bähbidine gyradeň paýlansa we peýdalanmagyna gönükdirilse, onda ýakyn gelejek üçin bu howpdan çekinmese-de bolardy. Ýone gapdalynda depesinden günde-günaşa inip duran bombadan we özlerinden başgany «kapyr» diýip yylan eden eli awtomatly haýwanlaşan wagşy terrorçy toparlardan gaçyp, resmi däl ýollar arkaly gaýykly-kürekli haýsam bolsa bir ýurda özünü atyp halas bolmak isleýän ene-atanyň gözmonjuyý ýaly çagasyň deňziň tolkunlarynyň kenara zyňyp taşlan jansyz bedeninden birjigem jogapkärçilik duýmaýan baý-bezirgen arap şeyhleriniň pullaryny nirä sowjagyny bilmän, portugal futbolçysy Kristian Ronaldo daşy altın sahaply «Gurhan» sowgat berýärkäler, ýa-da öz gapdalynda yüz müňläp arap goňşy ýurtlara bosgun bolup durka Angliýanyň adybelli futbol klublarynyň aksiýalaryny satyn alýarkalar, ýa bolmasa belli türk ýazyjysy Eziz Nesiniň sözi bilen aýdanymyzda diňe bir ýylde «ýaraglansyga çykarylýan çykdayjy bütindünýä açlyk problemasyny çözmeklige ediljek çykdayjynyň yüz essesine barabarka» şeýle ätiýaç öz wawwalylygyny saklap galsa gerek. Howp diňe dünýä ilatynyň çenden aşa köpelmegimi? Ýok. Hut «harby kakyndan ýaňa kelleleri titräp duran imperialist generallaryň»[4] «abat illeri bibat etjek» ýadro ýaraglary hem dünýämize az howp abandymanam duranok. «Uruş gutarangoň batyr köpeler» edip, Ikinji jahan urşundan ýeňlis bilen çykan Ýaponiýanyň Hirosima we Nagasaki şäherleriniň parahat ilatynyň üstünden atom bombasyny inderendiklerini az görýän ýaly (elbetde, bu terrorçylykly operasiýa ýaponlara göz görkezmek däl-de bütün dünýäni özünden eýmendirmek maksady bilen amala aşyrylypdy -H.T.) «Sowuk uruş» döwründe amerikan jeňbazlary Aýda bir atom bombasyny ýerleşdirip, ony partlatmagy hem meýilleşdiripdi. Munuň sebäbi bolsa, SSSR-e göz

görkezmekdi.[5] Şu ýerde türkmen derwüsi Hoja Ahmet Ýasawynyň «Zamana ahyr bolsa akyl gitgeý, Adam ogly bir-birini tutup depgeý»[6] diýen setirini ýatlap, Allanyň halan welisiniň dogaýy jümleleriniň müň kerem mamladygyna göz ýetirýärsiň. Bir tarapdan kontinentara maýlama Ýer togalagynyň klimatyny üýtgedýär. Klimat üýtgesmeleri boýunça halkara ekspertler toparynyň bellemegine görä, XXI asyryň ahyryna çenli howanyň gyzgynlyk derejesi öñküsinden 4-5 gradus ýokarlanar. Bu bolsa deňiz derejesiniň ýarym metre çenli galmagyna, netijede, dünýäniň iň uly kenarýaka şäherleriniň suw astynda galmagyna sebäp bolar.[7]

Kontinentara maýlama, ýadro urşy, demografik partlaýys (ilatyň köpelmegi) we beýleki howplar kiçi döwletlerdir garamaýak halky has beter basga goýaýjak ýalydyr welin, bu howplardan iň köp endişä galýanlaram, ýene dünýäni öz täsirinde saklamak isleyän imperial güýçlerdir. «Assa gaçan namart» edeniň bilen janyň halas edip bolaýjagam welin, bu gülkünç tejribeler, gülkünçiliginden ötri, adamzat jemgyýetiniň nä derejä gelip ýetendigini we nähili howply uçudyň gyrasynda durandygyny görkezýär.

Ýakynda ABŞ-nyň NASA kosmos gullugy tarapyndan Utah ştatynyň çöl zolagynda Mars saýýarasında ýaşamaga taýýarlyk görlüp başlandy. Tejribe koloniýasynda alymlaryň käbiri Marsda ýaşamaga uýgunlaşmak üçin 5 m² hüjrelerde ýasaýar. Olar kosmosda iýmitlenilýän ýörite pastalardan iýmitlenip, kosmonawt eşikli ýatyp-turýarlar.

Hytaýlylar hem amerikanlardan kem galman Gobi çölünde şeýle koloniýa gurdular. Olar bu ýerde gelejekde başga saýýaralarda oñňut etmegiň ýollaryny tejribe edýärler. Yöne emeli koloniýalar adamzadyň halas bolusyny üpjün edip bilermikä? Bu aýdylanlar ylmy-fantastiki kinofilmleriň senariýalaryna meňzes görnübem biler. Emma hut şu günlerden başlap şeýle senariýalary durmuşa geçirip başladylar. Käbir alymlaryň pikirine görä, amerikanlaryň we hytaýylaryň bu synanşygy peýdasyz we öz-özüňi aldamakdan başga zat däl. Sebäbi, ýagtylyk tizligi bilen gidilende Güne 8 minutda, iň ýakyn ýyldyza 8 ýylда, goňsy galaksikadaky ýyldyzlaryň birine bolsa

2 million ýylda ýetmek mümkün. Oýlanşykly çemeleşilende diňe orbitalar adamzadyň halas bolşuny üpjün edip biler diýen ince umyt bar.

«Gaçan gutularmy» ýa-da gaçman oturan... ony biljek däl welin, gojaman zemini jähenneme öwrüp, nirädir bir ýerlere gaçyp gidenimiz bilenem, hemme zat gowluk gutaraýmasa gerek. Hezreti Alyda (r.a) bir söz bar: «Ertir kyýamat gopjagyny bilip duranam bolsaň, eliňdäki agajy ekmän goýma!» Diýmek, ynsan ogluna hiç bir ýagdaýda ynamyny, umydyny, biri-birini söýgini, ýagşylyga bolan ymtlyşyny ýitirmek bolmaýar. Çünkü azerbaýjan ýazyjysy Röwßen Abdylla oglunyň hem aýdyşy ýaly, «ynamyny we wyždanyny ýitiren adam jemgyyet üçin iň howply mahlukdyr». [8] Bardy-geldi ýokarda agzalan howplar zerarly zeper görüp, perişan hallarda galaýan ýagdaýymyzda-da, D.Gluhowskiniň romanlaryndaky mutasiýa prosesini başdan geçiren we dünýäni kellä geýjek bolup duran mahluk jemendesi ýaly däl-de, halkymyzyň gadymdan gelýän asylly däp-dessurlaryna, müňýylliklaryň dowamynda kämillesip gelen ruhy gymmatlyklarymyza mäkäm ýapyşan halatymyzda mümkingesdar az zelel görjekdigimize tüýs ýüregmiz bilen ynanmagymyz gerek. Goý, erte niredir bir ýerden harsaň bir meteorit bölegi gelip depämizden inenmişem-dä. Türkmen «Bir başa bir ölüm» diýip oýnamaga aýtmandyr. Ha dünýäniň bir gün ömri galypdyr, ha biziň... Tapawudy näme? Haýsydyr bir saýýara gaçyp gidenimizde niýetimizi-pälimizi düz tutmasak, ynsapdyr mähir-muhabbet duýgulary birwagt ölüp giden ýüreklerimiz bilen baran ýerimizde uzak ýaşarysmy? Gojaman zemini jähenneme öwrüp taşlan «gara bela» ol ýeri-de jähennem etmezmi?

Biz şu günü biri-birimiziň gadyryny bileliň, şu gün birek-birege ýakynlaşalyň, bir-birimize hemdem bolalyň, söýmäge, söýülmäge mynasyplary söýeliň, söýüleliň! Etse etse **«DÜNYÄNI SÖÝGI HALAS EDER!»**[9]